

А. В. Ільїна, курсант Академії митної служби України
О. І. Губа, кандидат економічних наук, декан факультету економіки і менеджменту Академії митної служби України

ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Виявлено та досліджено основні чинники, які становлять загрозу економічній безпеці держави у сфері митного оподаткування. Визначено зміст і специфіку митного оподаткування, проблеми та шляхи їх розв'язання.

Выявлены и исследованы основные факторы, которые составляют угрозу экономической безопасности государства в сфере таможенного налогообложения. Определены содержание и специфика таможенного налогообложения, проблемы и пути их решения.

In the article exposed and investigated basic factors, which make a threat economic security of the state in the field of customs tax. Certainly basic lines of custom taxation and present problems for today, ways of their overcoming. Maintenance and specific of custom tax, existent problems and ways of their decision is certain.

Ключові слова. Економічна безпека, контрабанда, порушення митних правил, митне оподаткування, податкова політика.

Вступ. У сучасній економіці України зберігається тенденція щодо зростання рівня порушення митних правил та ввезення контрабандних товарів, що створює реальну загрозу економічній безпеці держави. За умов сучасної політичної ситуації в країні механізми централізованого управління втрачають можливості контролювати ці процеси, а їх місце займають нелегальні напівкримінальні структури.

Наявність проблем у системі митного оподаткування певною мірою стримує соціально-економічний розвиток держави та стимулює деструктивні процеси в усіх сферах національної економіки. З цим пов'язана необхідність ужиття заходів щодо вдосконалення митного законодавства в контексті забезпечення економічної безпеки держави.

Теоретичні, методологічні та практичні аспекти впливу контрабанди та порушення митних правил на економічну безпеку держави досліджувалися у працях В. Г. Мельник, С. С. Юрія, В. К. Сенчагова, В. О. Косевцова, В. В. Лук'янова, Н. В. Качева, О. П. Сергєєва, С. Ю. Іванова, В. С. Шевчука, Б. Г. Кормича, П. В. Пашка, Д. М. Бахраха, А. Т. Комзюка, В. К. Колпакова, О. І. Остапенко, Т. В. Воліна, М. М. Жанкевич, П. С. Самаріна та багатьох інших учених.

Ці дослідження охоплюють широке коло питань щодо змісту проблематики в контексті митного оподаткування в Україні. Разом із тим порушена проблематика залишається актуальною для подальших досліджень, адже національна економіка постійно трансформується, а на процеси порушення митних правил, як постійні, так і дискретні, весь час діють різні вагомі чинники. Отже, незавершеність наукових розробок і недосконалість нормативно-правових актів стосовно даної теми свідчать про її актуальність.

© А. В. Ільїна, О. І. Губа, 2012

Постановка завдання. Основна мета статті – визначення причин порушення митних правил і ввезення контрабанди на територію України, дослідження рівня загрози даних процесів для економічної безпеки держави.

Результати дослідження. Становлення сучасної Української Держави спрямовано на розбудову нової країни з урахуванням усіх європейських стандартів і норм, формування розвиненої економіки, яка зможе задовольнити всі потреби населення країни.

Національна безпека країни – це такий стан захищеності всіх сфер життя й функціонування економічних відносин від внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечує збереження та збільшення духовних і матеріальних цінностей. Ця система має багато складових, які забезпечують її цілісність, динамічність та відповідність різним стандартам і нормам відповідно до зовнішніх умов.

Економічна безпека держави – це головна складова національної безпеки країни. На сучасному етапі вона перебуває під загрозою, адже нехтування цією сферою може призвести до банкрутства підприємств, зниження якості рівня життя населення, наповнення ринку чужим товаром, занепад національного товаровиробника.

Економічні інтереси – це частина загальносуспільних інтересів країни, але саме економіка є найбільш вразливим чинником національної безпеки держави. Тому система економічної безпеки держави – це пріоритетна умова розвитку України, що ефективно працює. Проблема забезпечення економічної безпеки існувала завжди. Вона залежала й залежить від тих завдань, які має суспільство в різні періоди розвитку країни.

Проаналізувавши погляди багатьох учених на проблему економічної безпеки, можна зробити висновки: економічна безпека – це такий стан розвитку економіки, за якого існували б прийнятні умови для життя і діяльності людей, соціально-економічного, військово-політичного, науково-технічного і культурного розвитку суспільства та

збереження цілісності кордонів держави, ефективного протистояння впливу зовнішніх і внутрішніх загроз та небезпек [1, 57–63].

Можна стверджувати, що економічна безпека – це результат поєднання інтересів суспільства, держави з боку національної економіки та учасників зовнішньоекономічної діяльності. Чим вище відповідність інтересів усіх сторін, тим вище буде стан безпеки в країні.

Таким чином, можна зробити висновок, що економічна безпека є фундаментом розвитку всієї держави. Їй має належати провідне місце в системі формування та вдосконалення національної безпеки. Саме на економічній безпеці ґрунтуються всі інші види безпеки, незалежно від сфери їх діяльності [2, 67–77].

Одним із показників стану економічної безпеки виступає митне оподаткування. Воно є однією зі значущих сфер державного регулювання економіки й має значний вплив на відносини з іншими країнами – учасниками міжнародного ринку торгівлі. Тому нині головною метою митного регулювання є забезпечення сталого розвитку економіки та добробуту населення країни, реалізація якої дасть Україні можливість підвищити свої позиції у світовій спільноті.

Можна простежити, що нинішнього часу у вітчизняного товаровиробника немає змоги ефективно реалізувати свій потенціал у межах країни, не кажучи про вихід товару за її межі. Таке становище склалося через існування контрабанди та порушення митних правил під час увезення товарів через митний кордон України. Саме вони стоять на шляху формування престижного іміджу національного товаровиробника в інших країнах, на світовому ринку товарів та послуг [3, 75–83].

Ці явища також спонукають до виявлення корупції в різних гілках влади, що теж негативно відображається на економіці країни. Корупція призводить до тінізації доходів та тих платежів, які могли б поповнювати бюджет країни, зменшуючи його дефіцит.

Поліпшити таку ситуацію можна лише за умови проведення боротьби з контрабандою та стимулювання експорту національних товарів. Очевидно, зараз існують сталі схеми контрабандних потоків, що робить українське завдання їх знешкодження. Подолання таких схем спричиняє появу інших, з новими ідеями відхилення від стандартів, правил та норм. Тому потрібно постійно проводити профілактику як митних правопорушень, так і контрабанди нелегальних товарів.

Україна є членом Світової організації торгівлі, тому її територія відкрита для міжнародних операцій з товарообігу. Але це може завдавати шкоди державі в контексті економічних збитків, таких як: ненадходження до бюджету мита в тому обсязі, в якому належить через порушення митних правил; контрабанда потоків дешевих товарів, що унеможливує розвиток національного товаровиробника [4, 56–63].

У таких умовах доцільно підвищення ефективності митної політики щодо загроз іззовні, запобігання можливим наслідкам від цих загроз, захист економічних інтересів країни, гармонізація регулювання міжнародних правил і вимог.

Надходження від митних платежів до державного бюджету становлять одну третину від загального їх обсягу. Проте внаслідок такого явища, як контрабанда скорочується надходження коштів, тим самим створюються небезпеки та загрози фінансовій та економічній безпеці держави.

Контрабанда – це переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, яке вчинено у великих розмірах. Також контрабандою є незаконне переміщення історичних та культурних цінностей, отруйних, сильнотоксичних, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї). Саме таким чином визначає контрабанду ст. 201 Кримінального кодексу України (ККУ).

За такі дії, в тому числі за контрабанду стратегічно важливих сировинних товарів, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України, передбачено кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до семи років з конфіскацією предметів контрабанди.

У свою чергу, порушення митних правил – це протиправна винна дія чи бездіяльність, яка посягає на встановлений порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, здійснення митного оформлення і митного контролю за ними, обкладання митом, податками та митними зборами товарів і транспортних засобів [5].

За висновками експертних груп, контрабанда пов'язана з фінансово-кредитною системою держави, з різним рівнем прибутковості окремих сфер виробництва, з інвестиціями та підприємництвом. Контрабандні імпорتنі потоки негативно впливають на розвиток економіки держави, дестабілізують стан внутрішнього ринку та є головними чинниками у вчиненні корупційних дій співробітниками різних органів влади, тобто контрабанда – це одна з найнебезпечніших нині загроз економічній безпеці країни [6, 45–49].

На нашу думку, першочергове завдання держави – це боротьба саме з контрабандою. Це дозволить країні отримати додаткові кошти для наповнення бюджету, вивести національного товаровиробника на міжнародний рівень, захистити його конкурентоспроможність, зменшити рівень корупції серед різних ланок підприємництва тощо.

Відомо, що основними предметами контрабанди є промислові та продовольчі товари, транспортні засоби, наркотичні засоби, зброя, боєприпаси, історичні та культурні цінності, валюта, аудіо-, відео-, комп'ютерна та побутова техніка, тютюн, нафтопродукти, ювелірні вироби.

Тютюнові вироби – це нині найпоширеніший вид контрабанди. Цигарки перевозять або у вантажах, де важко зробити перевірку (торф у мішках), або у спеціальних сховищах, доступ до яких можна отримати після відвантаження товару. Спостерігається також удосконалення схем увезення товарів з Китаю. Другим після тютюну є незаконне ввезення м'яса та м'ясопродуктів [7, 113–118].

Значного поширення набули факти контрабанди та порушення митних правил під час увезення автотранспортних засобів. Їх реальна вартість занижується від трьох до двадцяти разів. Автомобілі оформлюються як нові, хоча вже мають строк експлуатації рік або півроку. Довести, що такий автомобіль не новий, украй важко. В Україну також увозять автомобілі з великим строком експлуатації (понад 8 років) та оформлюють як гуманітарну допомогу.

Взаємопов'язано з контрабандою порушення митних правил. Є факти вивезення вантажу із зазначенням у документації свідомо неправильних відомостей щодо їх вартості. Також дуже часто зазначаються неіснуючі підприємства-покупці або продавці – виробники товару. Такі угоди переважно фіктивні. Поширений також імпорт товарів від фірм, що зареєстровані в офшорних зонах, які можуть здійснювати збиткові поставки товарів в Україну із заниженням вартості через митні ліцензійні склади [8, 59–61].

Ми вважаємо, що основні причини панування контрабанди та порушення митних правил на теренах нашої держави такі: високі ставки митних податків, низький рівень заробітної плати, важкі умови для розвитку національного товаровиробника, складний податковий механізм, відносно високий рівень інфляції, недосконалість митного законодавства у сфері митного оподаткування, велика корумпованість чиновників, значний обсяг тінізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств.

Наочно стан контрабанди та порушення митних правил протягом 2010–2011 рр. подано в табл. 1 [9].

Таблиця 1

Динаміка показників контрабанди та порушення митних правил

Показник	2010	2011
Порушено кримінальних справ	312	336
Сума збитків, млн грн	672,997	837,600
Факти контрабанди наркотиків	121	135
Факти контрабанди транспортних засобів	43	49
Факти контрабанди зброї	32	21
ПМП	1101	1150

З наведеної таблиці випливає, що у 2010 р. зафіксовано набагато менше фактів контрабанди та порушення митних правил порівняно з 2011 р. Наприклад, різниця в сумі збитків становить 164,603 млн грн. Також ми бачимо, що зменшилися факти контрабанди зброї та боєприпасів. Значно почастішали факти порушення митних правил. І це тільки офіційні дані.

У цілому загальна вартісна оцінка скоєних правопорушень за 2011 р. – 2,223 млрд грн. За фактами порушення митного законодавства складено 28 тис. протоколів, з них у 72 % вилучено предмети правопорушення. З 5000 правопорушень накладено штрафні санкції на 5,5 млн грн, з них до державного бюджету перераховано 3,5 млн грн. У 160 тис. випадках контрабандні товари конфісковано на користь держави. Сума конфіскації становила 401,4 млн грн.

Згідно зі статистичними даними Державної митної служби України за перший квартал 2012 р. порушено 87 кримінальних справ на суму 28,17 млн грн. Також відкрито 9608 справ про порушення митних правил на суму 1,25 млрд грн. Судом було конфісковано контрабандних товарів на суму 622,4 млн грн.

Отже, контрабандні потоки товарів – це дуже поширений спосіб увезення товарів на територію України. Наслідки такої активності впливають на всі сфери економічного життя країни. Упевнено можна стверджувати, що сучасна контрабанда – одна зі складових організованої злочинності у сфері економіки. Тому боротьба з контрабандою – першочергове завдання не тільки митної служби, але й держави взагалі, адже потерпає від цього явища насамперед державний бюджет [10, 136–140].

Контрабанда має гнучкий механізм реалізації. Всі наявні матеріали підтверджують той факт, що функціонують налагоджені канали контрабанди. Система їх діяльності постійно адаптується до нових умов законодавчої бази, що робить складнішими шляхи їх розкриття.

Міжнародна економіка постійно перебуває у русі. Це спричиняє зміни в митному законодавстві. Україна стоїть на шляху інтеграції у світову спільноту, а це потребує відповідних змін у законодавстві країни. Такі швидкі зміни митного законодавства ускладнюють процес реформування митної політики. Її зміст та першочергові завдання постійно трансформуються [11, 279–287].

Для покращання стану справ держава має розробити таку економічну, соціальну та правову інфраструктуру, яка б стимулювала інвестиційні потоки до вітчизняних товаровиробників і дозволяла виробляти конкурентоспроможні товари не тільки для внутрішнього, але й для зовнішнього ринку.

На нашу думку, позитивною тенденцією в цій площині є введення митного постаудиту. Головне завдання цього процесу – контрольна-перевірна робота за зовнішньоекономічними операціями. Її зміст полягає в перевірці стану справляння митних платежів, правильності визначення митної вартості товару, країни його походження [12].

Митний постаудит має спонукати суб'єктів ЗЕД до такої якості експортно-імпортних операцій, яка б унеможливила ухилення від митного оподаткування; передбачала інтенсифікацію відносин у міжнародній торгівлі, сприяла б установленню балансу між адмініструванням торговельних операцій та дієвістю митного контролю. Контрольно-перевірна робота повинна забезпечити перехід до якісної, ретельної перевірки документації за митним оформленням товарів і транспортних засобів після їх випуску у вільний обіг.

Особливо важливо введення митного постаудиту в контексті переходу на систему електронного декларування, тобто процес перевірки всіх відомостей, необхідних для митного оформлення, переноситься на етап документальної перевірки, що суттєво спрощує процедуру митного оформлення.

Висновки. Серед основних параметрів ступеня економічної безпеки є стан митної справи в країні. На жаль, нині він показує несприятливу динаміку розвитку. Спостерігається зростання фактів як контрабанди товарів, так і порушення митних правил під час митного оформлення. Це призводить до погіршення умов діяльності національного товаровиробника та його виходу на зовнішні ринки.

Головним елементом митної системи виступає механізм митного оподаткування, завдяки якому здійснюється поповнення державного бюджету і який є одним із вагомих регуляторів відносин з іншими країнами – учасниками зовнішньоекономічної діяльності.

Схеми контрабандних поставок щороку змінюються відповідно до змін у чинному законодавстві. Взагалі позбутися цього явища неможливо, але можна його передбачити, мінімізувати та провести профілактику.

Шкода від порушення митних правил та контрабанди в тому, що бюджет країни недоотримує значні кошти, від чого збільшується його дефіцит. Локалізувавши ці явища, отримуємо можливість поліпшити наповнення бюджету, допомогти національному товаровиробнику, послабити явище корупції. Тоді ми зможемо повністю відповідати сучасним європейським стандартам у цій сфері.

Щоб зменшити явище контрабанди та порушення митних правил, на нашу думку, необхідно: відкрити доступ співробітникам митних органів до баз даних інших органів влади та підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності; вибірково перевіряти за певними методичними вказівками всю документацію за товарами, що проходять крізь “зелений”, “червоний” та “жовтий” коридори; підвищити безпеку переміщення міжнародних вантажів і створити вигідні умови для учасників зовнішньоекономічної діяльності; впроваджувати міжнародні стандарти й нормативи.

Проте, не зважаючи на всі вищезазначені фактори, факти засвідчують, що в Україні домінує ввезення товару з-за кордону, тобто українські внутрішні ринки постійно відчувають тиск західних товаровиробників. Вітчизняні товаровиробники перебувають у невідповідних умовах, що створює реальну загрозу для економічної безпеки держави.

Саме тому потрібно впровадити нові пріоритети митної політики. Насамперед необхідно модифікувати систему митного оподаткування для мінімізації таких явищ, як контрабанда та порушення митних правил. Саме тоді буде досягнуто належного рівня економічної безпеки країни, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню рівня національної безпеки в цілому.

Література

1. Калінеску Т. В. Митна політика України та забезпечення економічної безпеки держави / Т. В. Калінеску, К. В. Баляба // Економіка та підприємство. – 2010. – № 7. – С. 57–63.
2. Бусол О. Ю. Стан боротьби з контрабандою та порушенням митних правил в Україні / О. Ю. Бусол, В. Ю. Ложкін // Бізнес Інформ. – 2010. – № 4. – С. 67–77.
3. Дьоміна С. Ю. Підходи до систематизації порушень митних правил / С. Ю. Дьоміна // Митна справа. – 2010. – № 3 (69). – С. 75–83.
4. Толкачов М. В. Боротьба з порушенням митних правил: пропозиції щодо вдосконалення Митного кодексу України / М. В. Толкачов // Митна безпека. – 2010. – № 2. – С. 56–63.
5. Митний кодекс України : Закон № 4495-VI від 13.03.2012. – Ст. 458.
6. Марко В. І. Поняття і суспільна небезпечність контрабанди / В. І. Марко // Митна справа. – 2010. – № 1 (67). – С. 45–49.
7. Ляшенко О. М. Економічна безпека та національна конкурентоспроможність в умовах глобалізації / О. М. Ляшенко, Б. В. Плескач, В. К. Бантуш // Экономические науки. – 2009. – № 3. – С. 113–118.
8. Срібний В. І. Економічна безпека як складова національної безпеки / В. І. Срібний // Экономические науки. – 2009. – № 4. – С. 59–61.
9. Статистичні звіти Державної митної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/index>

10. Тесля С. М. Митна політика України в умовах посилення глобалізаційних процесів / С. М. Тесля // Вісник НЛТУ. – 2010. – Випуск 20.5. – С. 136–140.
11. Стельмашук А. М. Підвищення ролі митної політики в системі захисту внутрішнього ринку / А. М. Стельмашук // Інноваційна економіка. – 2011. – № 1 (14). – С. 279–287.
12. Проблеми та шляхи забезпечення економічної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rainbow.gov.ua/news/25/html.